

Kreta – Lietuva: niekas kitas taip nesu- artina valstybių kaip žmogiškieji tiltai

Graikijos ir Kipro lietuvių sąskrydžio dalyviai – kretiečiams švento Jiouchtas kalno papėdėje, kur prieš 430 metų Kretoje žengė LDK maršalka Mikalojus Kristupas Radvila Našlaitėlis, apie tai papasakojęs savo knygoje „Kelionė į Jeruzalę“. Asm. archyvo nuotr.

2019 metų kovo pabaigoje jau suplanuotas 10-tas Kretos lietuvių susitikimas, į kurį kviečiami visi norintys, kad ir kur jie gyventų, kad ir kokia kalba kalbėtų. Tai – Lietuvos žurnalisto, kelionių organizatoriaus, lietuvių Audriaus Antano Morkūno dar 2014-aisiais gimusi idėja, virtusi gražia Kretos lietuvių tradicija. Pasak sumanymo autoriaus, pirmoji susitikimo dalis – šturmas, antroji – atsipalaidavimas lietuvių draugijoje. Ir tai tik viena iš daugelio A. A. Morkūno iniciatyvų. Tarp svarbiausių jų – 2018 metais vykusio Graikijos ir Kipro lietuvių sąskrydžio organizavimas.

Dalytė KAZLAUSKAITĖ

Kalbiname Audrių A. Morkūną apie jo atsidūrimo Kretoje istoriją, lietuvišką veiklą saloje ir pasaulio Lietuvą.

Audriau, pirmą kartą Kretoje atsidūrėte prieš maždaug 20 metų. Kaip Jūsų gyvenimo kelias pasuko šios salos link?

Taip, pirmą kartą į Kretą atvykau 1999-ųjų vasarą su tuo metu dar būsima žmona Jurgita. Ji darbavosi kelionių agentūroje „Baltic Clipper“, kuri pirmoji Lietuvoje 1998 metais pradėjo organizuoti poilsines keliones Kretoje tiesioginiais skrydžiais iš Vilniaus į salos sostinę Heraklioną. Jurgita

tiesiogiai dirbo prie šių kelionių, todėl net nebūdami Kretoje mes gyvenome Kreta: salos tyrinėjimui tapdavo diskusijų objektu po darbo. Nuo tada į salą atskrisdavome kone kasmet pusiau darbiniais reikalais: Jurgitos susitikimus su partneriais ir Lietuvos turistams siūlomų viešbučių apžiūrą ▶

Pasak Audriaus, Kretos lietuvių žygis į Agios Sozon kyšulį 2016 metų pavasarį buvo vienas sudėtingiausių – ne visi pasiekė tikslą. Bet tie, kas pasiekė, nestokojo geros nuotaikos! Asm. archyvo nuotr.

derindavome su keliavimu po salą, kaskart vis labiau stebėdamiesi Kretos turtais: nuostabia ir labai skirtinga gamta, tūkstantmečiais skaičiuojama istorija, giliais ir nuoširdžiai puoselėjamais papročiais bei tradicijomis.

Supratome, kad, norint labiau pažinti Kretą, būtina pramokti graikų kalbos. Todėl Vilniuje susiradome graikų kalbos kursus, kuriuos ir dabar visiems norintiems Vilniaus universitete veda Klasikinės filologijos katedros lektorė, vertėja Kristina Svarevičiūtė, su ja tapome gerais draugais ir iki šiol palaikome glaudžius ryšius. Graikų kalba padėjo plėsti bičiulių ir pažįstamų ratą Kretoje. Ir jie, ir draugai Lietuvoje dažnai sakydavo: „Sulaukę pensijos turbūt gyvensite Kretoje.“ Bet po eilinės viešnagės saloje pagalvojome: gal neverta laukti pensijos ir pabandyti pagyventi Kretoje dabar? Pabandėme ir pasilikome. Jurgita įsidarbino turizmo sektoriuje, o pats kurį laiką dirbau per atstumą įprastinius žurnalistinius bei organizacinius lietuviškus darbus, bet tuo pat metu ėmiau dalintis savo

žiniomis apie Kretą feisbuke – sukūriau puslapį „Mano Kreta“.

Kaip kilo idėja sukurti „Mano Kretą“? Redakcijai yra žinoma, jog „Mano Kreta“ tapo pagrindiniu į salą keliaujančių lietuvių kelionės vadovu.

Nemanau, kad pačiu pagrindiniu, nes nemažai informacijos apie Kretą pateikia ir Lietuvos kelionių organizatoriai. „Mano Kretą“ sukūriau, nes atsirado poreikis dalintis informacija, kurią esu

sukaupęs – atsirado noras papasakoti ir parodyti, kad Kreta – kur kas daugiau nei vien gražus paplūdimiai ir maloni Viduržemio jūros saulė. Kretoje gausu istorinių ir archeologinių vietovių, pasakojančių Mino civilizacijos, Bizantijos imperijos, Venecijos respublikos, Osmanų imperijos, moderniosios Graikijos istoriją. Kretoje yra net 15 kalnų masyvų, trijų iš jų aukštis viršija 2000 metrų virš jūros lygio – visi su įspūdingais tarpe-

Taip Kretos lietuviai ir jų draugai atrodo po 2,5 valandų žygio į kalno viršūnę. Asm. archyvo nuotr.

Graikijos ir Kipro lietuviai sąskrydžio diskusijų konferencijoje dalyvavo ir gyvai, ir virtualiai. Asm. archyvo nuotr.

kliais, urvais ir istoriniais takais. Kretoje gyvos šimtmetės tradicijos, kurių šventai laikomasi gaminant valgius, švenčiant įvairiausias šventes ar tiesiog bendraujant tarpusavyje.

„Mano Kreta“ – tiek feisbuko puslapis, tiek interneto svetainėje manokreta.lt esantis tinklaraštis – naujais pasakojimais pildomi nuo 2014 m. pavasario. Ne viską įmanoma aprašyti, todėl ėmiau organizuoti asmenines ekskursijas po salą – kad norintiems labiau pažinti salą parodyčiau, kas yra tikroji Kreta. Labai džiaugiuosi, kad drauge „Mano Kreta“ ėmė vienyti Kretą mylinčius, o taip pat saloje gyvenančius lietuvius.

Papasakokite skaitytojams apie savo, lietuvių žurnalisto, kelionių organizatoriaus, kasdienybę Kretoje.

Žieminė kasdienybė labai skiriasi nuo vasarinės, t. y. Kretoje itin jaučiamas sezoniškumas, ir ypač kai tavo darbas yra tiesiogiai susijęs su atvykstančiais poilsiautojais. Jie užplūsta salą nuo balandžio pradžios iki spalio pabaigos: per tuos septynis mėnesius nebūna dienos, kad su kuo nors nebendraučiau – el. paštu, feisbuke ar gyvai per asmenines ekskursijas. Dažnas vasaros rytas man prasideda ne vėliau kaip 5.00 val., nes reikia atsakyti į praė-

jusių dieną susikaupusius laiškus ir pasiruošti ekskursijai, į kurią išvažiuoju apie 8–9 val. ryte, o iš jos grįžtu apie 18–19 val. – beveik kasdien vis nauji žmonės, daug bendravimo, pasakojimai apie Kretą ir kretiečius. Vakare – keli štrichai „Mano Kretai“ ar susitikimai su ką tik atvykusiais poilsiautojais bei rytdienos susiplanavimas. Kai

Per sąskrydį ambasadorius Rolandas Kačinskas lankėsi Kretos tyrimų ir technologijų centre FORTH. Asm. archyvo nuotr.

įsisuki į tokį ratą, net nepastebi, kaip pralekia vasara!

Nuo lapkričio viskas nurimsta, atsiranda daugiau laiko kelionėms – po Kretą, po Graikiją, į Lietuvą, į kitus kraštus. Daugiau laiko „Mano Kretos“ pasakojimams bei praėjusio atostogų sezono apžvalgai. Daugiau

laiko tyrinėjimams – savotiškoms savarankiškomis studijoms, per metus susikaupusios literatūros ir straipsnių skaitymui. O nuo sausio prasideda pasirengimas naujam atostogų sezonui – tam puikų startą duoda Vilniuje vykstanti turizmo paroda „Adventur“, kurioje žadu dalyvauti sausio 25–27 d. – su „Baltic Clipper“ kelionių profesionalais, kurie dabar tapo mano partneriais Lietuvoje.

Žodžiu, veiklos ir darbų gyvenant Kretoje – labai daug. Todėl apmaudu, kai kas nors pasako, jog kretiečiai ar Kretos lietuviai gyvena nuolatinėse atostogose ir dienas leidžia prie jūros siurbčiodami kavą. Tik gyvendamas Kretoje supranti, kad realybė – visiškai kitokia.

Esate aktyvus Graikijos lietuvis. Reguliariai organizuojate lietuvių susitikimus Kretoje. Kokie jie? Kiek lietuvių suburiate? Kokiomis veiklomis užsiimate?

Kai pirmą kartą 2014 metų rudenį kartu su žmona nusprendėme suburti Kretos lietuvius, pasakiau: iš pradžių ką nors šturmuojam, o tada skaniai atsipalaiduojam. Taip susiklostė tradicija kiekvieną Kretos lietuvių susitikimą dalinti į dvi dalis: aktyviają ir skaniają. Per pirmąją mes einam: arba lipam į kalno viršūnę, arba leidžiamės tarpekliu, arba tiesiog istorinėmis vietomis pėsčiomis keliaujam iš vieno kaimo į kitą. Kartais tai būna rimti žygiai – po 10 km ar daugiau. Todėl į juos gali eiti ne visi – dėl sveikatos būklės, fizinių pajėgumų ar mažamečių vaikų, bet visi norintys prisijungia antroje dalyje, kai po pasivaikščiojimo susirenkame pietų į kurią nors taverną.

Sakau, kad Kretoje gyvena apie 100 lietuvių, iš jų aktyvūs – apie 20–30. Be abejo, ne visiems kaskart išeina prisijungti, todėl labai džiaugiuosi, kai per susitikimą į vieną būrį susirenka bent 10–20 lietuvių ▶

2017-ieji Graikijoje buvo paskelbti Niko Kazantzakio metais, todėl tąsų Kretos lietuviai šio rašytojo muziejui kaip knygnešiai atgabeno dovaną – romano „Graikas Zorba“ vertimą į lietuvių kalbą. Asm. archyvo nuotr.

su savo šeimomis ar draugais graikais. Jau įprasta, kad per Kretos lietuvių susitikimus prie vieno stalo susėda ne mažiau kaip 20 žmonių – kaip graži didelė šeima, turinti tradiciją susirinkti dukart per metus: Kretos lietuvių susitikimus organizuoju prieš atostogų sezoną pavasarį ir po jo rudenį, nes vasarą visi paskęsta darbuose, o žiemą išvyksta lankyti artimųjų.

Beje, 2019 metų kovo pabaigai jau suplanuotas 10-tas salos lietuvių susitikimas, į kurį kviečiame visus norinčius, kad ir kur jie gyventų, kad ir kokia kalba kalbėtų. Esam visiškai atviri.

Esate šiomet įvykusio Graikijos ir Kipro lietuvių sąskrydžio, sulaukusio didelio susidomėjimo ir visuomenės dėmesio dėl visą savaitę skambiai kartojamo Lietuvos ir lietuvių vardo, organizatorius. Koks buvo pagrindinis šio sąskrydžio tikslas?

Tikslų buvo daug ir labai sunku išskirti, kuris iš jų – pagrindinis. Pirmia, norėjosi praplėsti įprastinio Kretos lietuvių susitikimo ribas ir užmegzti glaudesnę ryšį

su lietuviais iš kitų Graikijos ir Kipro kampelių. Antra, man labai patiko dabartinio LR ambasadoriaus Graikijoje Rolando Kačinsko pasiūlyta idėja kasmet lietuvių sąskrydžius rengti vis kitame Graikijos ar Kipro kampelyje, siekiant sustiprinti skirtingose vietose veikiančias lietuvių salas bei jų tarpusavio ryšius, aptarti veiklos kryptis ir planus ateičiai bei garsinti Lietuvos vardą. 2017 m. spalį ambasadoriaus iniciatyva pirmąjį sąskrydį organizavo Atėnų lietuviai, tad šiomet Kretoje žengėme antrą žingsnį tokius sąskrydžius paversdami gražia tradicija.

Trečia, norėjosi išplėsti paties sąskrydžio ribas – pasinaudoti juo kaip baze Lietuvos, jos istorijos ir kultūros pristatymui kretiečiams. Į juos buvo nuspręsta kreiptis kino ir muzikos kalba: gavus Lietuvos kultūros fondo finansavimą, Kretos sostinės Herakliono kino teatre „Vitsentzos Kornaros“ pristatyti keturi Lietuvos kino kūrėjų filmai (į du „Oskarus“ pretenduojančio Arūno Matelio „Nuostabieji lūzeriai. Kita planeta“, Mindaugo

Survilos „Sengirė“, Audriaus Juzėno „Ekskursantė“, ir pagal Rūtos Šepetys tarptautinį bestsellerį pastatytas Mariaus Markausko „Tarp pilkų debesų“), koncertavo lietuviško folkroko grupė „Žalvarinis“.

Ketvirta, buvo didelis noras plačiau papasakoti apie atrastas Kretos sąsajas su Lietuva, o taip pat užmegzti naujus ryšius. Todėl sąskrydžio dalyviai pėsčiomis keliavo prieš 430 metų Kretoje

Dalyviai pėsčiomis keliavo prieš 430 metų Kretoje viešėjusio LDK maršalkos Mikalojaus Kristupo Radvilos Našlaitėlio keliais.

viešėjusio LDK maršalkos Mikalojaus Kristupo Radvilos Našlaitėlio keliais, todėl ambasadoriui Rolandui Kačinskui buvo suorganizuoti susitikimai su vietinės valdžios atstovais ir Kretos mokslininkais tyrimų ir technologijų centre FORTH. Kiek žinau, tie susitikimai buvo net labai vaisingi.

Sudėjus viską į vieną vietą turbūt geriausiai pagrindinį sąskrydžio tikslą apibūdintų ambasadoriaus pasakyti žodžiai: „Niekas kitas taip nesuartina valstybių kaip žmogiškieji tiltai.“ Manau, kad būtent tokius tiltus tarp Lietuvos ir Graikijos mums pavyko nutiesti bendromis jėgomis.

Koks sąskrydis buvo Jums asmeniškai? Kaip manote, ką jis atnešė Graikijos Lietuvių Bendruomenei?

Man, kaip organizatoriui ir kaip dalyviui, sąskrydis buvo labai įvairialypis – toks, kokį ir įsivaizdavau. Skirtingos veiklos, skirtingi žmonės, bendravimas keliomis kalbomis ir viską vieni-jantis noras susipažinti, pažinti, sužinoti ir suprasti vieniems kitus. Manau, visos Graikijos lietuviams tai suteikė didesnę vienybę bei stiprybę jausmą, o taip pat – daugiau svorio tiek graikų visuomeniniame gyvenime, tiek pasaulio lietuvių bendruomenėje.

Ir taip šis sąskrydis tapo dar vienu pačių lietuvių rankomis pastatytu tiltu, suartinusiu šalis... Ar jaučiate teritorinėje Lietuvoje ir už jos ribų gyvenančių lietuvių santykių pagerėjimą?

Pats niekada neįsivaizdavau, kad tie santykiai buvo blogi – bent jau mano aplinkoje Lietuvoje po to, kai persikrausčiau gyventi į Kretą, išliko toks pats žmogiškas bendravimas. Tik žiniasklaidoje kartais nuo karto paskaitydavau apie tą nememtą lietuvių skirstymą į „mes“ ir „jie“. Panašu, kad tam įtakos turėjo pati žiniasklaida, iš pradžių pasakodama svetur išvykusiųjų sėkmės istorijas, o paskui ieškodama tiktų, kuriems persikėlimas į kitą šalį virto tragedija. Dabar to skirstymo į „mes“ ir „jie“ lieka vis mažiau, netgi LRT laida „Emigrantai“ pervadinta – turbūt jau pastebėjote, kad ji vadinasi „(Ne)emigrantai“, pačios laidos formatas irgi visiškai kitoks. Tai džiugina, žinant, kad

Audrius prie Agios Sozon kyšulio šiaurinėje Kretoje.. Asm. archyvo nuotr.

LRT pastaruoju metu vis labiau duoda toną visai žiniasklaidai.

Labai daug laiko skiriate lietuvių puoselėjimui Kretoje, Graikijoje. Ar lietuvių laikote prigimtinę savo pareigą, malonumu, o gal fizinio ryšio su savo šalimi trūkumo kompensavimu?

Prieš žurnalistikos studijas Vilniaus universitete baigiau Elektrėnų vidurinę mokyklą, kurioje buvo sustiprintas lietuvių kalbos ir literatūros dėstymas (beje, tą pačią mokyklą baigė ir kartu mokėsi

poetas Rimvydas Stankevičius, kultūros žurnalistas Ramūnas Gerbutavičius). Nežinau, kaip tais laikais buvo atrenkami mokytojai, bet mūsiškiai sugebėjo įskiepyti pagarbą ir meilę gimtajai lietuvių kalbai. Mano manymu, lietuvių kalbos išsaugojimas – tiek mano, tiek kiekvieno lietuvių pareiga, kad ir kur jis gyventų, kad ir kokius ryšius su Lietuva turėtų ar jų neturėtų. Lietuvių kalba – pats didžiausias mūsų turtas. Todėl nepaprastai džiaugiuosi galėdamas prisidėti prie jos puoselėjimo lietuviškais tekstais ir vertimais, lietuviškais ekskursijomis, lietuvių susitikimais ir sąskrydžiais.

Visgi kokia, Jūsų akimis, yra pasaulio Lietuva?

Geranoriška ir bendraujanti. Tuo įsitikinau organizuodamas sąskrydį, tą ir anksčiau buvau pastebėjęs per „Mano Kretos“ asmenines ekskursijas, kuriose netrūksta lietuvių iš įvairiausių pasaulio kampelių (todėl po „Adventur“ parodos sausio gale lėksiu aplankyti Londono lietuvių), tuo kiekvieną kartą įsitikinu keliaudamas. Turbūt ir Jūs pastebėjote: lietuviui svetur netikėtai susitikus nepažįstamą lietuvių visada šviečia šypsenos!

Dėkoju už atsakymus. ■

Kretos lietuviai pakilę link debesų – po kojomis likęs Archanes miestelis centrinėje Kretoje. Asm. archyvo nuotr.